LAUSUNTO

Helsinki 24.10.2022

Eduskunnan lakivaliokunta

Viite: HE 200/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia: Lausunto koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi yhdistyslain muuttamisesta

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveyspoliittinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on yli 220 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä yli 70 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja: Lakimies Patrik Metsätähti, patrik.metsatahti@soste.fi, 040-9383454

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas
pääsihteeri

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n lausunto

Kiitämme lakivaliokuntaa tilaisuudesta tulla kuulluksi asiassa. Yhdistyslakiin nyt ehdotettavat muutokset vastaavat sisällöltään pääasiassa sitä, mitä SOSTE on jo aiemmin kannattanut oltuaan jäsenenä oikeusministeriön yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla lainvalmistelutyöryhmässä. Ne keventäisivät yhdistysten sisäiseen päätöksentekoon kohdistuvia lain muotovaatimuksia ja siten joustavoittaisivat yhdistysten mahdollisuuksia hoitaa sisäisiä asioitaan, kuten jäsenyyksien hyväksymisiä, tavoilla, jotka yhdistyksissä nähdään tarkoituksenmukaisimmiksi. Kevennettyjen muotovaatimusten avulla myös helpotettaisiin entisestään digitaalisten työkalujen hyödyntämistä yhdistysten hallinnossa ja päätöksenteossa, mikä tarjoaa järjestöille mahdollisuuden säästää hallinnollisissa kustannuksissa. Erityisesti ehdotetun pienimpien yhdistysten kevyemmän tilinpidon mallin voidaan perustellusti olettaa myös alentavan yhdistysten perustamisen ja kansalaisyhteiskunnan järjestäytymisen kynnyksiä.

Ehdotuskohtaiset kommentit

1. Hallituksen päätösvallan delegointi jäsenasioissa

Kokemuksemme mukaan yhdistyksissä jäseneksi ottamisessa ja jäsenten eropyyntöjen käsittelyssä päätöksentekoa delegoidaan laajemmin, mitä yhdistyslaki tai yhdistyksen säännöt mahdollistaisivat. Jäsenhakemukset saatetaan toimittaa sähköisesti yhdistyksen toimistohenkilökunnalle esimerkiksi yhdistyksen nettisivuilta löytyvän lomakkeen välityksellä ja hakijan jäsenoikeuksien voidaan katsoa alkaneen, vaikkei yhdistyksen hallitus olisi vielä päättänyt jäseneksi hyväksymisestä. Hallituksen hyväksymispäätöksellä on silloin lähinnä muodollinen rooli jäseneksi hyväksymisen prosessissa, ja hyväksymispäätösten tekeminen hallituksessa saattaa kokonaan unohtuakin. Samoin jäsentä saatetaan pitää yhdistyksestä eronneena, ja jäsen itse ymmärtää eronneensa, vaikkei eroilmoituksen antamisessa ja vastaanottamisessa olisi toimittu yhdistyslain 13 §:n edellyttämällä tavalla.

Erityisesti kiinteässä liittosuhteessa keskitettyä jäsenrekisteriä käyttävät yhdistysorganisaatiot hyötyisivät esitetystä sääntelystä, kun näissä voitaisiin nykyistä laajemmin lain sallimalla tavalla siirtää jäseneksi hyväksymisen ja eroilmoitusten vastaan ottamisen toimeenpanovaltaa rekisterin ylläpitäjäorganisaatiolle. Siksi pidämme esitettyä sääntelyä kannatettavana.

2. Hallituksen kokouksen päätös ilman kokousta

Esityksen mukaan yhdistyslain 35 §:ään lisättäisiin momentti, jonka mukaan yhdistyksen hallitus voisi päättämänsä menettelyn mukaisesti tehdä päätöksiä kokousta pitämättä, jollei säännöissä määrätä toisin. Jos päätös tehdään pitämättä kokousta, se on kirjattava, varmennettava ja säilytettävä luotettavasti.

Yhdistyslaissa ei nykyään säädetä mitään hallituksen kokousmenettelyistä. Sääntely ei siten edellytä, että hallituksen päätökset tehtäisiin kokouksissa tai kirjallisesti. Kuitenkin hallituksen

yleisen huolellisuusvelvollisuuden ja siitä johdetun yleisen yhdistyskäytännön on tulkittu edellyttävän hallituksen päätöksentekoa kokouksissa ja kokousten päätösten pöytäkirjaamista.

Jos ehdotetulla tavalla säädetään yhdistyksen hallituksen mahdollisuudesta tehdä päätöksiä kokousta pitämättä, olisi mielestämme johdonmukaista säätää myös siitä, että lähtökohtaisesti päätökset tehdään kokouksissa. Ehdotetusta säännöksestä tämän lähtökohdan joutuu tulkitsemaan vastakohtaispäätelmin.

Kuten ehdotuksen perusteluista ilmenee, vakiintuneessa yhdistyskäytännössä hallitukset ovat tottuneet järjestämään päätöksentekonsa tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan tavalla. Jollei yhdistyksen säännöissä ole erikseen määritelty hallituksen päätöksentekotapoja, hallitukset ovat tarvittaessa voineet tehdä päätöksiä esimerkiksi sähköposti- tai puhelinkokouksin. Edellytyksenä tällaiselle vapaamuotoiselle päätöksenteolle on pidetty sitä, että näin tehdyt päätökset pöytäkirjataan vastaavalla tavalla kuin varsinaisissa hallituksen kokouksissa tehdyt päätökset ja kaikille hallituksen jäsenille varataan mahdollisuus osallistua päätöksentekoon.

Mikäli ehdotettu säännös lisätään yhdistyslain 35 §:ään, tulisi siihen mielestämme kirjata ainakin velvollisuus varata kaikille hallituksen jäsenille mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Muotoilu, jonka mukaan hallitus voisi ”päättämänsä menettelyn mukaisesti” tehdä päätöksiä kokousta pitämättä, mahdollistaa tulkinnan, jonka mukaan hallituksen enemmistö voisi syrjäyttää hallituksen jäseniä päätöksenteosta.

3. Jäsen- ja liittoäänestykset, selvitysmenettelyn yksinkertaistaminen

Jäsen- ja liittoäänestysten käytön laajentaminen on kirjattu Sanna Marinin hallitusohjelman tavoitteisiin. Ehdotetussa säännöksessä niiden käyttöä laajennettaisiin nykyisestä maltillisesti niin, että jäsen- tai liittokokouksessa voitaisiin jatkossa päättää myös yhdistyksen hallituksen jäsenten valinnasta.

Kannatamme ehdotusta, jossa laajennetaan yhdistysten autonomiaa itse päättää säännöissään hallintonsa järjestämisen tavoista. Mahdollisuus jäsen- ja liittoäänestyksen käyttöön hallituksen jäsenten valitsemiseksi lienee omiaan helpottamaan hallitusvaalien järjestämisestä aiheutuvaa hallinnollista työtä ja kustannuksia erityisesti isoissa järjestöissä.

Kannatamme myös ehdotettua muutosta yhdistyslain 40 §:ään, jonka mukaan yhdistyksen selvitystilan päätteeksi selvitysmiehillä on lähtökohtainen velvollisuus kutsua yhdistyksen jäsenet yhdistyksen kokoukseen tarkastamaan loppuselvitys. Tämän velvollisuuden poistaminen yksinkertaistaa yhdistyksen purkamismenettelyä, eikä siitä selvitysmiesten vastuun ja selvitysaineistojen tarkastus- ja säilyttämisvelvollisuudet huomioiden aiheudu ylimääräisiä riskejä jäsenten oikeuksille.

4. Kevennetyn tilinpidon malli pienimmille yhdistyksille

Aatteellista kansalaistoimintaa haluavat toteuttaa myös ihmiset, joilla ei ole tarvittavaa aikaa tai osaamista kirjanpitolain velvoitteiden noudattamiseksi. Ehdotettu tiliotteisiin ja kuittien säilyttämiseen perustuva yksinkertaistetun tilinpidon malli laskisi näiden kansalaisten järjestäytymisen ja yhdistykseksi rekisteröitymisen kynnyksiä.

Sisäministeriön poliisiosasto on aiemmassa lausunnossaan katsonut ehdotetun kevyemmän tilinpidon mallin potentiaalisesti hankaloittavan rahanpesu- ja terrorismirikollisuuden tutkintaa. Kyseinen pelko ei ainakaan yleishyödyllisten yhdistysten osalta ole mielestämme perusteltu, kun otetaan huomioon se, ettei ehdotettu säännös millään tavoin vähennä tai muuta niiden valvontaa.

Kuten ehdotuksen perusteluissa todetaan, myös yksinkertaisen tilinpidon mallissa yhdistyksen on kyettävä osoittamaan tulojensa lähde ja varojen käytön kohteet. Myös kevyen tilinpidon mallin mukaiset toimijat olisivat velvollisia suorittamaan toiminnantarkastuksen. Tyypilliselle, yksinomaan yleishyödyllistä toimintaa harjoittavalle, yhdistykselle toiminnantarkastus on ainoa valvontatoimi, jonka kohteena tilinpito säännöllisesti ottaen on, koska velvollisuutta esimerkiksi veroilmoituksen jättämiseen tai tilinpäätöksen rekisteröimiseen ei ole. Näistä syistä kevyemmän tilinpidon mallin käyttöön ottamisella ei käsityksemme mukaan olisi toiminnan valvontaan ulottuvia vaikutuksia.

Esityksestä poisjätetyt ehdotukset

Perustelutekstin mukaan hallituksen esitys ei sisällä ehdotuksia yhdistyksen toimitusjohtajasta, yhdistysten yhdistymisestä eikä toimintaryhmälainsäädännöksi, koska tällaisten uudistusten toteutuksen edellyttämien järjestelmämuutosten rahoitusta ei ole voitu varmistaa.

SOSTE pitää paheksuttavana sitä, että kaikkein pisimpään valmistelussa olleet ja eniten keskustelua ja odotuksia herättäneet valmistelutyöryhmän säännösehdotukset jätettiin rahoitussyistä esityksen ulkopuolelle. Oikeusministeriö ja muut lainvalmisteluun osallistuneet organisaatiot ovat käyttäneet paljon resursseja kyseisten säännösehdotusten aikaan saamiseksi. Valmistelu on kestänyt pitkään ja yhdistysten yhdistymistä koskeva säännösehdotus perustuu jo vuonna 2019 hallitusohjelmaan kirjattuun toimeksiantoon. Hallituksen olisi pitänyt pystyä varautumaan myös siihen, että esitykset aiheuttavat kustannuksia esimerkiksi niiden edellyttämien yhdistysrekisterin muutosten johdosta.